

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Малєєва Анастасія

Науковий керівник: канд. геогр. наук, доцент Маслова Н. М.

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

Стаття представляє результати дослідження територіальних аспектів міграційних процесів в Україні. На основі статистичних даних проаналізовано динаміку міграційного приросту (скорочення) населення України упродовж 1991-2020 рр. Охарактеризовано та картографічно проілюстровано територіальні відмінності в абсолютних та відносних показниках міграційного прибуття та вибуття, а також в загальних коефіцієнтах міграційного приросту (скорочення) населення України у 2020 р. Висвітлено обсяги та напрямки міждержавних міграцій населення України.

Ключові слова: міграції, міграційні процеси, міграційний рух населення, міграційний приріст (скорочення), міграційне прибуття та вибуття тощо.

MIGRATION PROCESSES IN UKRAINE

Maleeva Anastasia

Scientific supervisor: candidate of geographical sciences, docent Maslova N. M.

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, Kropyvnytsky, Ukraine

The article presents the results of a study of territorial aspects of migration processes in Ukraine. On the basis of statistical data, the dynamics of migration growth (decrease) of the population of Ukraine during 1991-2020 were analyzed. Territorial differences in absolute and relative indicators of migration arrival and departure, as well as the overall coefficients of migration growth (decrease) of the population of Ukraine in 2020 were characterized and cartographically illustrated. Volumes and directions of interstate migrations of the population of Ukraine are highlighted.

Key words: migrations, migration processes, population migration, migration growth (reduction), migration arrivals and departures, etc.

Постановка проблеми. Міграційні процеси є одним із важливих чинників, які зумовлюють зміну чисельності населення країни та його перерозподіл між окремими регіонами та населеними пунктами. Міграції також зумовлюють зміни статево-вікового складу населення, соціальної структури територіальних спільнот тощо.

Актуальність дослідження міграційного руху населення в Україні зумовлена активізацією міграцій на сучасному етапі, зумовлену політичною, економічною, соціальною та іншою нестабільністю. На сьогодні масштаби

міграції населення в країні зросли до великих розмірів та потребують детальних досліджень, результати яких мають бути покладені в основу соціальної та міграційної політики як на державному, так і на регіональному рівнях.

Аналіз досліджень і публікацій. Міграційні процеси в Україні та її окремо взятих регіонах досліджували географи В. Джаман [1], Л. Немець [2], С. Западнюк [3], М. Височин [4], О. Романець [5], Ю. Сільченко та Л. Семенюк [6], І. Мостова [7] та ін.

Мета статті полягає у висвітленні результатів дослідження територіальних особливостей міграційних процесів в Україні, яке ґрунтувалося на основі аналізу статистичних даних про міграційний рух населення України, опублікованих у демографічному щорічнику «Населення України. 2020 рік» [8].

Виклад основного матеріалу (результатів) дослідження. Населення різних регіонів України неоднаковою мірою залучене в міграційні процеси. Аналізуючи міграційний приріст (скорочення) населення в Україні у 1991-2020 рр. можна зробити висновок про те, що до початку 1990-х рр. в Україні було типовим значне переважання в'їзду над виїздом. В період з 1991 р. до 1993 рр. Україна мала додатне сальдо міграції. Максимальні показники сальдо спостерігалися у 1992 р. (287800 осіб), мінімальні - у 1993 р. (54500 осіб). Пізніше з 1994 р. до 2004 рр. міграційний приріст населення був від'ємним та практично сталим. Так, максимально від'ємні показники сальдо міграцій характерні для 1996 р. (-169200 осіб) та 2001 р. (-152200 осіб), мінімально від'ємні – для 2004 р. (-7615 осіб) та 2003 р. (-24210 осіб). Вже з 2005 р. до 2020 р. міграційний приріст є постійно додатнім. Максимальні показники припадають на такі роки: 2012 р. (61844) та 2019 (21512). Мінімальні характерні для 2005 р. (4583) та 2020 р. (9316) (рис. 1) [8].

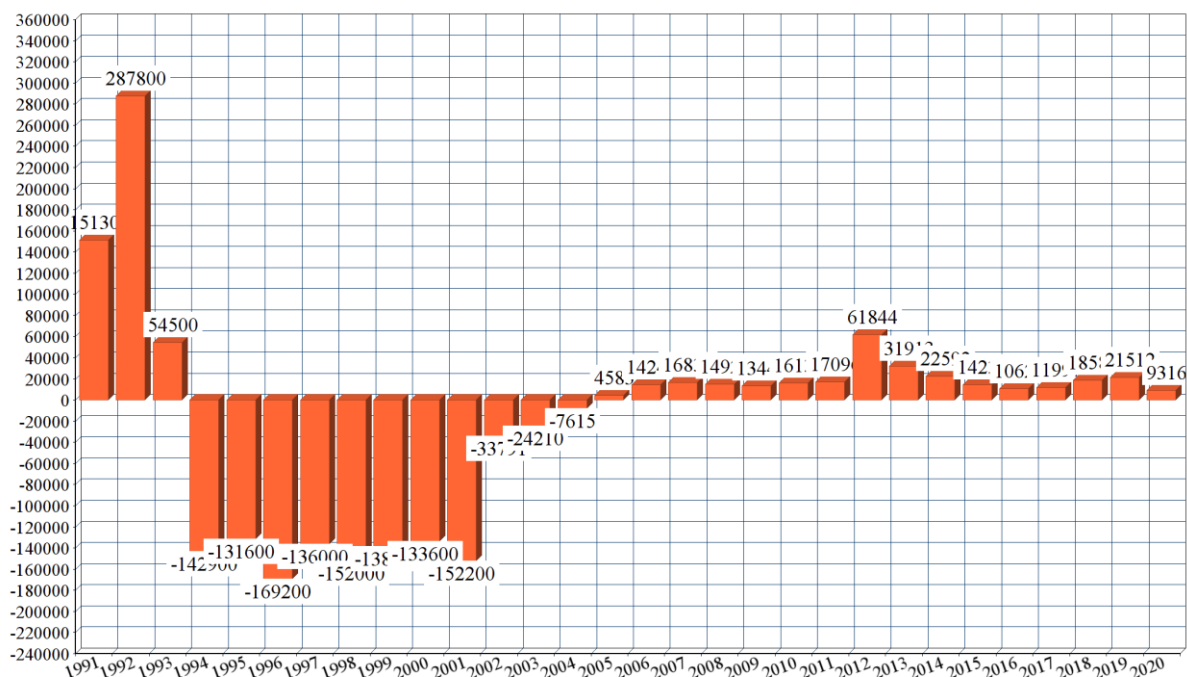

Рис. 1. Міграційний приріст (скорочення) населення України, 1991-2020 рр. (осіб)

Міграційна активність є набагато вищою серед міського населення, ніж серед сільського. Місцями вибуття мігрантів є, передусім, малі та середні міста, а прибуття – великі міста. Тільки у 1998 р. зі зміною місця проживання в Україні перемістилось понад 129.5 тис. осіб, що набагато менше, ніж у попередні роки.

Характерною рисою сучасних міграцій населення України є поступове зменшення обсягів внутрішньодержавних потоків і збільшення міждержавних.

Аналізуючи співвідношення кількості прибулих та вибулих осіб в країні у 2020 р., можна зробити висновок про те, що найбільша різниця між кількістю прибулого та вибулого населення спостерігалася в Київській області (49000 осіб - прибулих, 23000 осіб - вибулих), а найменша - Волинській (27000 - прибулих, 29000 - вибулих), Тернопільській (10000 - прибулих, 10000 - вибулих) та Чернівецькій (10000 - прибулих, 11000 - вибулих) областях (рис. 2) [8].

Найбільш привабливими для внутрішніх мігрантів були столичний регіон (м. Київ та Київська область) та Харківська область (38000 осіб), що пояснюється значною кількістю робочих місць, вищим рівнем доходів

населення та більшою доступністю до освітніх, медичних та інших послуг. Значна кількість мігрантів прибула до Одеської (28000 осіб) та Дніпропетровської (27000 осіб) областей. Найменша кількість мігрантів прибула до аграрних регіонів України з нижчим рівнем доходів (Закарпатська (6000 осіб), Чернівецька (6500 осіб), Чернігівська (10100 осіб) області та ін.), а також до Луганської (10100 осіб) та Донецької (10300 осіб) областей, що пов'язано з веденням бойових дій на даній території.

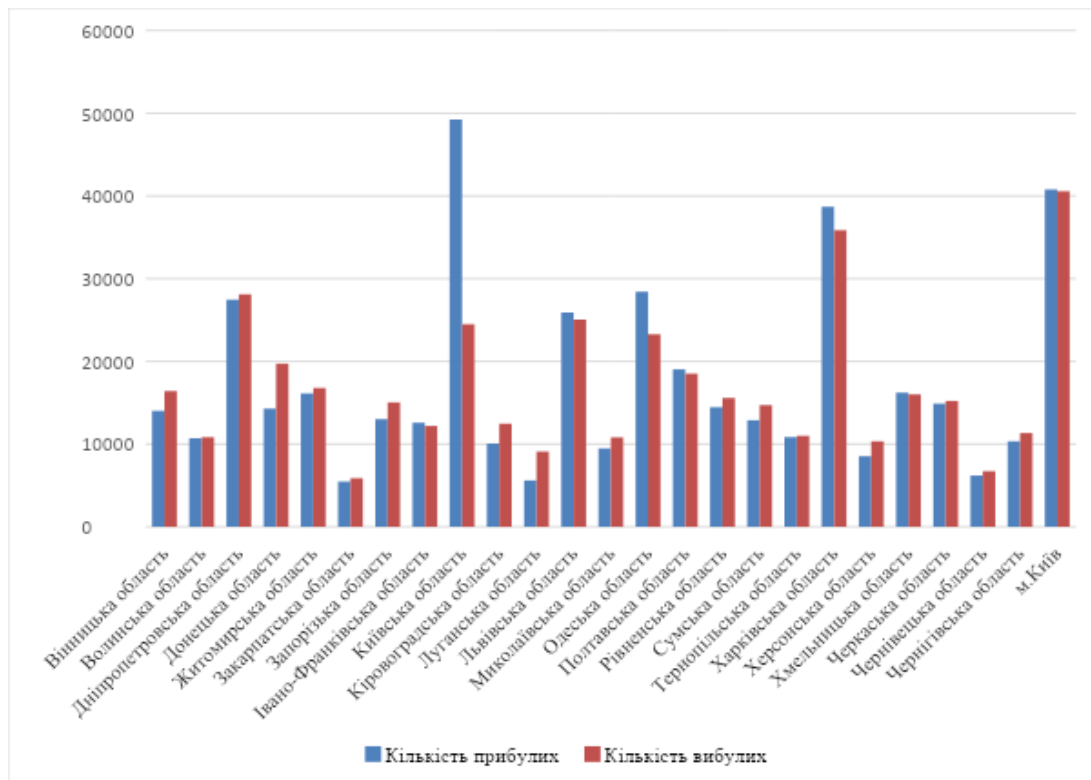

Рис. 2. Співвідношення кількості прибулих та вибулих осіб за областями України, 2020 р. (осіб)

Найбільший обсяг міграційного вибуття в абсолютних показниках також характерний для індустріальних регіонів з великою кількістю населення, таких як м. Київ (40000 осіб), Дніпропетровська (28000 осіб), Харківська (38000 осіб) та Київська (23000 осіб) області. Найменша кількість мігрантів вибула з Закарпатської та Чернівецької областей (менше 10000 ос).

В Україні існують значні відмінності в абсолютних показниках міграційного приросту (скорочення) населення за регіонами (рис. 3). Максимальне додатне сальдо міграції характерне для таких областей: Київська (24762), Харківська, (2843), Одеська (5131). Це пов'язано із тим, що ці області

є більш розвинутими та привабливими для життя населення. Мінімальні показники додатного сальдо мають Хмельницька (214), Полтавська (523), Івано-Франківська (396) області. А максимальні показники від'ємного сальдо міграції мають такі області як Донецька (-5433), Луганська (-3491), Кіровоградська (-2405) області.

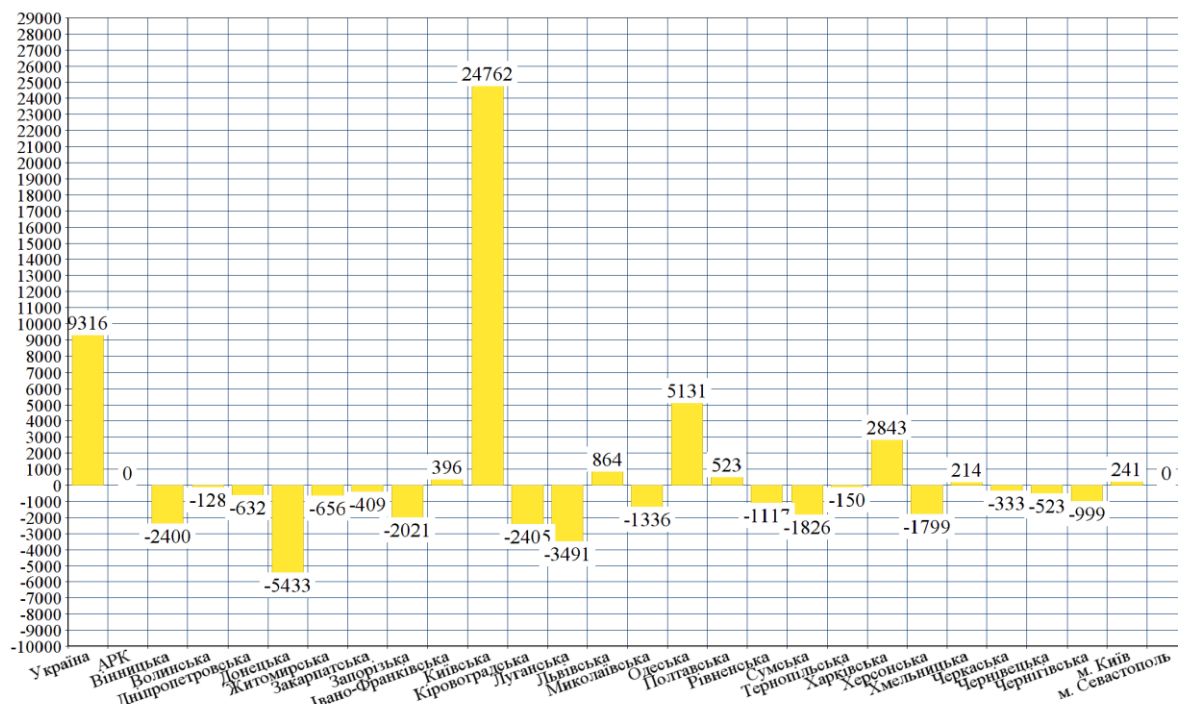

Рис. 3. Коефіцієнт міграційного приросту (скорочення) населення за регіонами України, 2020 р. (%)

Втім, слід зазначити, що абсолютні показники міграційного прибуття та вибуття не зовсім показові, оскільки напряму залежать від кількості населення того чи іншого регіону. Тому для виявлення наявних тенденцій та проблем, пов'язаних з міграціями, доцільніше аналізувати відносні показники – коефіцієнти міграційного прибуття та міграційного вибуття.

У 2020 р. найвищий коефіцієнт міграційного прибуття зафіксовано в Київській обл. (27,5%). Високими були такі коефіцієнти у м. Київ (13,8%), Харківській (14,6%) та Житомирській (13,4%) областях. Найнижчі коефіцієнти міграційного прибуття мали Закарпатська (4,4%), Чернівецька (6,9%) та Херсонська (8,3%) області (рис. 4) [8].

Рис. 4. Коефіцієнт міграційного прибуття населення в Україні, 2020 р.

Високі коефіцієнти міграційного вибуття характерні для Житомирської (13,9%), Полтавської (13,4%), Сумської (13,8%), Кіровоградської (13,4%), Київської (13,7%), Рівненської (13,5%) областей, м. Київ (13,6%). Найменша кількість вибулих у розрахунку на 10 тис. осіб постійного населення припадає у Закарпатській (4,7%) та Чернівецькій (7,4%) областях (рис. 5.).

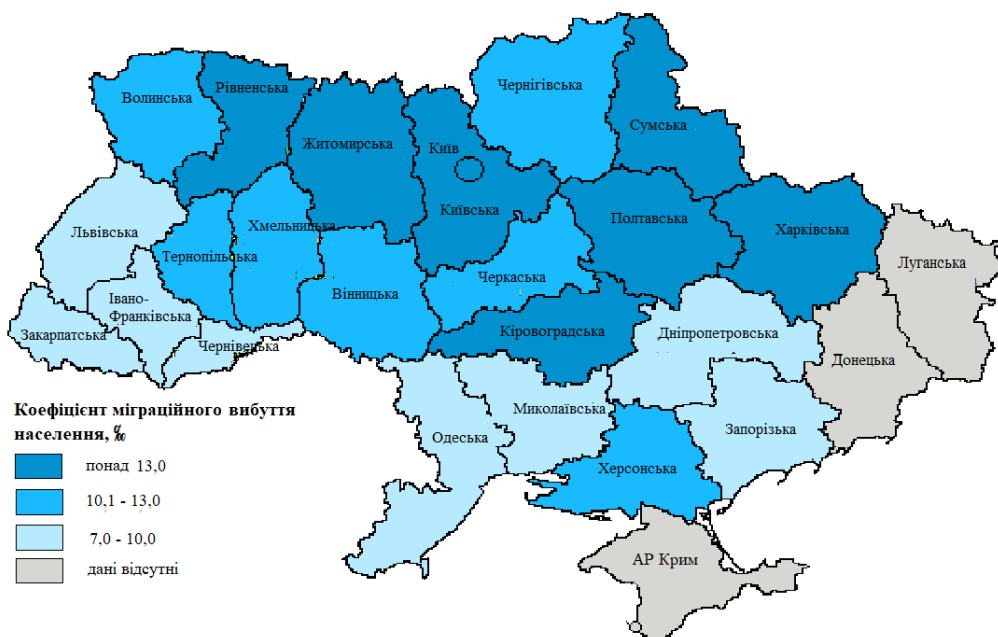

Рис. 5. Коефіцієнт міграційного вибуття населення в Україні, 2020 р.

Аналізуючи коефіцієнти міграційного приросту (скорочення) населення за регіонами в Україні у 2020 р. можна зробити такий висновок, що найбільший коефіцієнт характерний для Київської області (13,8%). Середні показники характерні для таких областей, як Хмельницької (0,2%), Полтавської (0,3%), Івано-Франківської (0,3%), Львівської (0,4%), Харківської (1,1%) областей та м. Київ (0,1%). Щодо від'ємних показників, то представлені такі області: Волинська (-0,1%), Дніпропетровська (-0,2%), Закарпатська (-0,3%), Чернівецька (-0,5%), Житомирська (-0,6%), Рівненська (-1,0%), Сумська (-1,7%), Херсонська (-1,8%), Кіровоградська (-2,6%) та ін. (рис. 6) [8].

Рис. 6. Коефіцієнт міграційного приросту населення України, 2020 р.

У 2020 р. найбільший обсяг міждержавних мігрантів з України був до країн Азії, а саме до Ізраїлю (1362 осіб), Азербайджану (661), Ізраїлю (337) та Грузії (243). Найменше до таких країн: Бахрейн (1 осіб), Ємен (29), Афганістан (43), Бангладеш (58), Вірменія (69) та ін. Також найбільший обсяг прибулих до України зафіксовано з країн Азії. Найбільший обсяг характерний для Ізраїлю (485 осіб), Вірменії (359), Грузії (565), Азербайджану (1344), Індії (1823) та ін. (рис. 7).

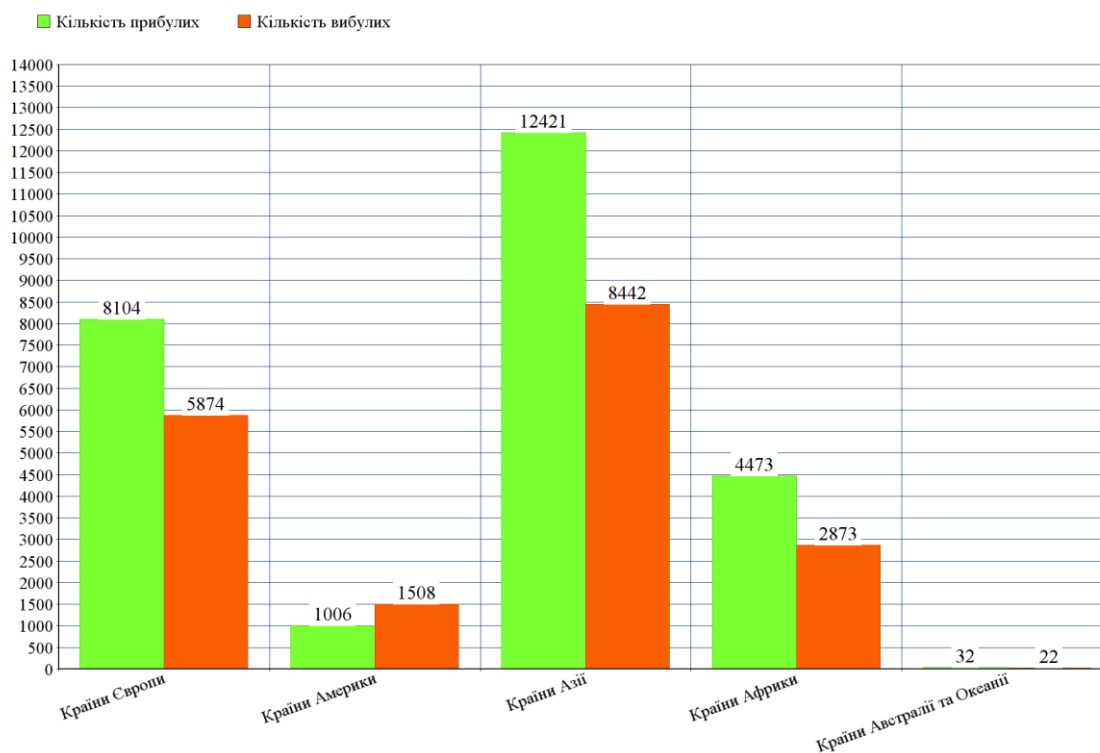

Рис. 7. Обсяг українських міждержавних мігрантів за державами в'їзду та виїзду, 2020 р.

Висновки та перспективи подальших пошуків. В Україні останні десятиліття спостерігається висока міграційна активність населення. Більш мобільним є міське населення. Переважаючі напрями внутрішніх міграцій - “село-місто”, “малі та середні міста – великі міста”. Найбільш привабливими для внутрішніх мігрантів є столичний регіон та Харківська область, найменш – аграрні регіони країни з нижчим рівнем доходів та прифронтові території сходу країни. Переважна більшість зовнішніх міграцій мають економічні причини. Трудова міграція населення має суперечливі наслідки для країни. З одного боку, в країні зменшується рівень бідності, зростають доходи населення та сукупний попит, з іншого – країна втрачає трудові ресурси та стикається з низкою соціальних проблем, у т.ч. “старінням населення”. Для мінімізації негативних наслідків міграції необхідно усувати причини, що спонукають людей до масштабної еміграції. Для розв’язання проблем трудової міграції в Україні необхідно вирішити питання створення нових робочих місць, підвищення рівня оплати праці, розв’язати проблемні соціальні питання

тощо. Перспективним напрямом подальших наукових пошуків є дослідження причин та регіональних особливостей міграційного руху населення України.

Список використаної літератури

1. Джаман В. О., Мручковський П. В. Міграційні потоки населення України: історичні особливості, динаміка, обсяги, напрями // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. Чернівці: ЧНУ, 2009. Вип. 480/481: Географія. С. 214–216.
2. Немець Л., Барило І. Суспільно-географічні особливості міграції населення Полтавської області // Часопис соціально-економічної географії. Харків, 2014. Випуск 16 (1). С. 67-70.
3. Западнюк С. О. Міграції населення України: передумови, динаміка та наслідки розвитку / Наук. ред. Л. Г. Руденко. Київ, 2011. 240 с
4. Височин М. Ю. Суспільно-географічні особливості міграції в регіональній соціогеосистемі (на прикладі Харківської області): дис... канд. геогр. наук: 11.00.02. Харків, 2007. 276 с.
5. Романець, О. Ф. Міграції та їх вплив на динаміку населення і трудових ресурсів обласного регіону: автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.02. Л., Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2000. 20 с
6. Сільченко Ю.Ю., Семенюк Л.Л. Суспільно-географічний аналіз міграційних процесів у Кіровоградській області//Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Харків, 2016. С. 134-138.
7. Мостова І. О. Сучасні тенденції міграційної активності молоді в Україні // Економічна та соціальна географія. Київ, 2014. Вип. 2 (70), С. 100-106.
8. Населення України. 2020 рік. Демографічний щорічник. // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>